

گزارشی بر وضع موجود بازار ارومیه و بخش‌های منفک شده از آن در سده اخیر

نادره شجاع دل

کارشناس ارشد معماری- عضو هیات علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور
n.shojadel@gmail.com

چکیده

بازار در معماری و شهرسازی ایران جایگاه ویژه‌ای داشته و قلب تپنده شهر و هسته اولیه شهر ایرانی است. در میان بازارهای ایران بازار ارومیه با بیش از پنج هکتار مساحت اولیه (در اواخر دوره قاجار) پس از بازار تبریز از جمله بازارهای وسیع با الگوی ارگانیک بوده است. با شروع سده اخیر و با تحولات شهرسازی صورت گرفته در دوره پهلوی اول دخل و تصرفات زیادی در این بازار صورت گرفته و بخش‌هایی از آن منفک شد. در سال‌های اخیر سعی شده است محدوده‌های منفک شده فوق در خط عرصه بازار تعریف شده و تحت حفاظت ضوابط محدوده اولیه بازار قرار گیرند. این نوشتار در نظر دارد ضمن معرفی وضع موجود بازار ارومیه به ارائه گزارشی از دخل و تصرفات صورت گرفته در خصوص خط محدوده بازار و اقدامات صورت گرفته در این زمینه بپردازد.

واژگان کلیدی: ارومیه، بازار، محدوده

۱- مقدمه

بازار در فرهنگ ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و جز لاینفک زندگی و حیات بشری به‌خصوص در شهرها محسوب می‌گردد. کلمه بازار در فارسی میانه به‌صورت وازار و یا ترکیب‌های مانند وازارک(بازاری) وازارگان (بازرگان) به کار می‌رفته است. (پروشانی، ۱۳۸۹) «اگرچه بازارها در ابتدای امر با اهداف اقتصادی ساخته شده اند، ولی ویژگی‌های کالبدی و معماری آن به گونه ای بوده که آنها را تبدیل به دنیایی از فعالیت‌ها، تعاملات اجتماعی و اتفاقات شهری نموده است. بازار نه تنها قلب تپنده اقتصاد شهر بود، بلکه در بسیاری از شهرها امتداد مهم ترین راه های تجاری آن زمان همچون جاده ابریشم از آن می‌گذشت و همین طور نقش بسیار مهمی در تعاملات اجتماعی و فرهنگی شهر داشت، چنان که بسیاری از حرکت های تاریخی مهم از بازار ها شرع شدند و بازاریان نقش کلیدی در شکل گیری آنها داشتند. بازار مهره بسیار مهمی در شهرهای اسلامی بود.» (محمدمرادى اصغر؛ ۱۳۸۹؛ ۱۶۰) این نوشتار در نظر دارد به معرفی بازار ارومیه در دوره های تاریخی و وضعیت فعلی آن پس از خیابان کشی های شهرسازی دوره پهلوی اول و منفک شدن قسمت هایی از آن بپردازد.

۲- شهر ارومیه

۲-۱- پیشینه تاریخی

«با مطالعه منابع و متون تاریخی و نوشته های سیاحان و جغرافی نویسان اسلامی مشخص می گردد که ارومیه از قرون اولیه اسلامی تا قرن ده هجری قمری یکی از شهر های آباد و پررونق آذربایجان بوده است» (شجاع دل ، ۱۳۹۵ ، ۴۲). (رک آثار: بلاذری ۲۷۹هـ. ق، ابن حوقل قرن چهار هـ. ق ، اصطخری قرن چهار هـ. ق، یاقوت حموی ۶۱۷هـ. ق، زکریا بن محمد بن محمود قزوینی ۶۷۴ هـ. ق، حمد الله مستوفی ۷۴۰ هـ. ق) در قرون نه و ده هجری که ترکان عثمانی جایگزین امپراطوری روم شرقی شدند